

شماره: مب/ ۹۲۱

تاریخ: ۱۳۸۰/۸/۳۰

«بسمه تعالی»

جهت اطلاع کلیه مدیران عامل بانکهای تجاری و تخصصی ارسال گردید

محترماً به پیوست پیش نویس "دستورالعمل نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی" ارسال می گردد.

از آنجائیکه دستورالعمل مذکور از ابتدای سال آتی درمقطع یکسان سازی نرخ ارز لازم الاجراء خواهدبود و قبل از شروع سال آتی جهت اجراء آزمایشی ابلاغ خواهدگردید لذا مقتضی است ضمن انجام بررسیهای لازم در کمیته‌هایی متشکل از متخصصین امور اداری، ارزی، حقوقی، اجرایی، حسابداری و ... آن بانک، حداکثر ظرف مدت ۳ هفته از تاریخ صدور این نامه، نظرات پیشنهادی خود را به این اداره ارسال فرمائید. بدیهی است عدم ارسال نظرات آن بانک، حاکی از تائید کلیه موارد مندرج در دستورالعمل می باشد. /م

پیوست: ۹ برگ

مدیریت کل نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری

اداره مطالعات و مقررات بانکی

محمود مرتضوی

بهرام فیض زرین قلم

۳۸۱۶

۱۶-۱۶۱۵

بسمه تعالی

"دستورالعمل نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی"

بمنظور رعایت اصول حسابداری و ایجاد یکنواختی در نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی و همچنین فراهم سازی شرایط و امکانات لازم جهت اجرای طرح یکسان سازی نرخ ارز در سال ۱۳۸۱ خواهشمند است دستور فرمائید موارد ذیل را دقیقاً مطالعه و مورد اجرا قراردهند.

(۱) اصول اولیه در امر نظارت و اجرای عملیات حسابداری ارزی:

اصول اولیه مهمی که در امر نظارت و اجرای عملیات حسابداری ارزی بایستی ملحوظ نظر قرارگیرد بشرح زیر می باشد:

۱-۱) حسابهای ارزی تحت هیچ شرایطی نباید طرف حسابهای ریالی قرارگیرد.

۱-۲) حسابهای ارزی یک نوع ارز لزوماً بایستی طرف حسابهای ارزی همان نوع ارز قرارگیرد. بدین ترتیب در مواقعی که ارز به ریال و ریال به ارز تبدیل و عملیات خرید و فروش انجام می شود حسابی تحت عنوان "حساب وضعیت ارزی" با ماهیت ارزی، طرف حساب ارز موردنظر قرار گرفته و معادل ریالی آن در حساب دیگری با ماهیت ریالی، تحت عنوان "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی"، طرف حساب ریالی مربوط قرار خواهد گرفت.

۱-۳) "حساب وضعیت ارزی" تفاضل دارائی ها و بدهی های ارزی بانک می باشد و "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی" نشانگر ارزش ریالی وضعیت ارزی است که هر دو حساب مذکور بایستی به تفکیک اسعار مختلف در دفاتر معین ثبت و نگهداری شوند.

۴-۱) معادل ریالی "حساب وضعیت ارزی" به تفکیک اسعار مختلف بایستی در هر مقطع با مانده "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی برابر" باشند.

۵-۱) مجموع مانده دارائی‌های ارزی (به ارز و ریال) بایستی با مجموع مانده بدهی‌های ارزی به تفکیک اسعار مختلف (با احتساب مانده حساب وضعیت ارزی) در هر مقطع برابر و موازنه گردند.

۶-۱) به استثناء اسناد حسابداری خرید و فروش ارز و مبادلات ارزی (تبدیل یک نوع ارز به نوع دیگر) سایر اسناد حسابداری مربوط به حسابهای ارزی بایستی در سالجاری با نرخ شناور فروش و در سال آتی بعد از اجرای طرح یکسان‌سازی نرخ ارز با نرخهای فروش ارز که همه روزه جهت معاملات جزئی اعلام خواهد نمود انجام پذیرد. بدهی است تسعیر و ارزیابی مانده دارائیه‌ها و بدهیهای ارزی در هر مقطع بر مبنای نرخ فروش ارز خواهد بود. توجه خواهند داشت اسناد حسابداری عملیات خرید و فروش ارز و مبادلات ارزی در سالجاری طبق روال معمول بوده و در سال آتی اسناد حسابداری مربوط به عملیات جزئی خرید و فروش ارز با نرخهای خرید و فروش روزانه و اسناد حسابداری مربوط به عملیات عمده خرید و فروش ارز با نرخهای توافقی بین بانک و مشتری صادر خواهد شد.

۲) ایجاد حسابهای "وضعیت ارزی"، "ارزش ریالی مبادلات ارزی" و "حساب مرکز - به ارز":

بطوریکه در فوق اشاره گردید، تفاضل دارائیه‌ها و بدهیهای ارزی نشانگر وضعیت ارزی بانک می‌باشد که لازمست بمنظور ایجاد موازنه حسابهای ارزی و دستیابی به میزان وضعیت ارزی بانک به اسعار مختلف حسابی تحت عنوان: "حساب وضعیت ارزی" در ردیف حسابهای ارزی بانک گشایش و معادل ریالی آن در حساب دیگری تحت عنوان "حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی"، در ردیف حسابهای ریالی منعکس شود. ضمناً لازمست بمنظور حفظ توازن ارزی و رعایت اصول مندرج در بند ۱-۱ نقل و انتقالات ارزی بین شعب و شعب ارزی با اداره مرکزی و بالعکس از "طریق حساب مرکز - به ارز" صورت پذیرد. عملیات تسویه و پایاپای اسناد حسابداری "حساب مرکز - به ارز" دقیقاً همانند عملیات تسویه و پایاپای اسناد "حساب مرکز به ریال" خواهد بود با این تفاوت که برای هر یک از اسعار فهرست جداگانه‌ای به ارز و ریال بایستی تهیه شود.

بمنظور تحقق اهداف مذکور لازمست در مقطع زمانی ... تفاضل دارائی‌ها و بدهیهای ارزی بانک برای هر یک از اسعار بطور جداگانه شناسائی و در صورتیکه دارائیه‌های ارزی بیشتر از بدهیهای ارزی باشد اسناد حسابداری زیر صادر و در دفاتر معین و کل ثبت گردد (توجه خواهند داشت در این مورد مغایرت با بند ۱-۱ این دستورالعمل بلامانع است).

۳/۱/۱۲۴	با استفاده از کد	بدهکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی
۳/۲/۶۷۰	با استفاده از کد	بستانکار: حساب وضعیت ارزی
چنانچه دارائیهای ارزی مربوط به هریک از اسعار کمتر از بدهیهای ارزی همان نوع ارز باشد.		
۳/۱/۱۲۳۰	با استفاده از کد	بدهکار: حساب وضعیت ارزی
۳/۲/۰۶۸۰	با استفاده از کد	بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی

توجه: بانکهایی که قبلاً از سرفصل حسابهای معاملات ارزی و ریالی عملیات ارزی استفاده نموده‌اند صرفاً به تغییر عناوین حسابها اقدام خواهند نمود.

در مقطع اجرای دستورالعمل علاوه بر ایجاد حسابهای فوق‌الذکر حسابی تحت عنوان "حساب مرکز - به ارز" با استفاده از کد ۳/۱/۱۲۲۰ در ردیف دارائیهای ارزی و یا کد ۳/۲/۰۷۳۰ در ردیف بدهیهای ارزی (حساب مورد) بمنظور انجام نقل و انتقالات ارزی افتتاح خواهند نمود.

۳) نحوه صدور و ثبت اسناد حسابداری مرتبط با عملیات ارزی:

عملیات حسابداری ارزی در بانکها در ۴ گروه زیر صورت می‌گیرد:

۳-۱- عملیات ارز به ارز.

۳-۲- عملیات ارز به ریال و ریال به ارز (خرید و فروش ارز).

۳-۳- نقل و انتقالات ارزی بین شعب داخل کشور و نقل و انتقالات ارزی فی‌مابین شعب ارزی با اداره مرکزی و بالعکس.

۳-۴- مبادلات ارزی (تبدیل یک نوع ارز به نوع دیگر).

۳-۱) عملیات ارز به ارز:

در این نوع عملیات یک حساب ارزی بدهکار و حساب ارزی دیگر با همان نوع و در همان واحد ارزی عمل کننده بستانکار شده و طرفین دارائیهای و بدهیهای ارزی به یک میزان کم و یا زیاد خواهد شد. موازنه ارزی حسابها در اینگونه عملیات کماکان برقرار بوده و تغییری در وضعیت ارزی بانک ایجاد نخواهد شد.

مثال: با دریافت اسکناس دلار جهت واریز به حسابجاری ارزی دلاری مشتری ثبت حسابداری عبارت

خواهد بود از:

بدهکار: حساب اسکناس و نقود بیگانه.

بستانکار: حسابجاری ارزی (به دلار).

۳-۲) عملیات ارز به ریال و ریال به ارز (خرید و فروش ارز).

در عملیات مذکور خرید یا فروش ارز صورت گرفته و وضعیت ارزی بانک تحت تاثیر قرار می‌گیرد.

۳-۲-۱) عملیات خرید ارز:

بدهکار: اسکناس و نقود بیگانه / یا حساب ارزی مشتری.

بستانکار: حساب وضعیت ارزی.

بدهکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی.

بستانکار: حساب صندوق / یا حساب ریالی مشتری.

۳-۲-۲) عملیات فروش ارز:

بدهکار: حساب وضعیت ارزی.

بستانکار: اسکناس و نقود بیگانه / یا حساب ارزی مشتری.

بدهکار: حساب صندوق / یا حساب ریالی مشتری.

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی.

توجه: عملیات موصوف در سالجاری صرفاً در رابطه با عملیات خرید و فروش ارز با نرخ شناور کاربرد داشته و در ارتباط با عملیات خرید و فروش ارز با نرخهای بالاتر از شناور "صادراتی، گواهی سپرده و توافقی لازمست تا پایان سالجاری براساس مفاد مندرج در بندهای ۱-۲ و ۲-۲ دستورالعمل شماره مب/ ۶۴۴ مورخ ۱۳۸۰/۶/۲۲ مدیریت کل نظارت بر بانکها و موسسات اعتباری اقدام فرمایند.

۳-۳) عملیات حسابداری نقل و انتقالات ارزی بین شعب و شعب با اداره مرکزی و بالعکس:

۳-۳-۱) نقل و انتقالات ارزی از محل وجوه ارزی مشتریان.

این قبیل نقل و انتقالات ارزی که از محل موجودی حسابهای ارزی یا وجوه ارزی تودیعی مشتریان صورت می‌گیرد تغییری در وضعیت ارزی بانک بوجود نمی‌آورد و با بدهکار شدن یک حساب ارزی در یکی از شعب یا واحدهای ارزی، حساب ارزی دیگری در یکی از شعب یا واحد ارزی دیگر بستانکار شده و نهایتاً دارائیها و بدهیهای ارزی بانک به یک نسبت کم و زیاد خواهدشد. لیکن بلحاظ حفظ موازنه ارزی حسابها در شعب صادرکننده و گیرنده سند بطور جداگانه و رعایت ضوابط و اصول مورد اشاره در بند ۱ این دستورالعمل لازمست نقل و انتقالات ارزی با صدور سند حسابداری بشرح ذیل از طریق حساب مرکز - به ارز صورت پذیرد:

بدهکار: اسکناس و نقود بیگانه / یا حساب ارزی مشتری

بستانکار: حساب مرکز - به ارز با استفاده از کد ۳/۱/۱۲۲۰ یا ۳/۲/۰۷۳۰ "حسب مورد"

فهرست حساب مرکز - به ارز بایستی به تفکیک اسعار مختلف تهیه و تنظیم گردد و علاوه بر مبلغ به ارز، هم ارز ریالی اسناد تنظیمی نیز در فهرست مزبور درج شود. نحوه تسویه و پایاپای اسناد صادره و وارده حساب مرکز - به ارز در اداره مرکزی بانک دقیقاً همانند روش تسویه و پایاپای اسناد در حساب مرکز - بریال می باشد که قبلاً نیز بدان اشاره گردید.

۳-۳-۲) نقل و انتقالات ارزی از محل مبادله موجودی حسابهای ریالی مشتریان به ارز:

اینگونه نقل و انتقالات که همزمان با انجام یک معامله فروش ارز صورت می گیرد عمدتاً مرتبط با صدور حواله های ارزی عهده شعب خارج از کشور یا بانکهای خارجی و واریز وجه اعتبارات اسنادی وارداتی گشایش یافته می باشد. در این نوع عملیات اسناد حسابداری زیر بابت فروش ارز صادر و همزمان ارز فروخته شده بمنظور ثبت در حساب اداره مرکزی و تسویه اعلامیه بدهکار کارگزار پرداخت کننده از طریق حساب مرکز - به ارز به اداره مرکزی ارسال می گردد:

بدهکار: حساب صندوق / یا حسابجاری ریالی مشتری

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی

بدهکار: حساب وضعیت ارزی

بستانکار: حساب مرکز - به ارز

همانطوریکه در ذیل بند ۲-۲-۳ نیز اشاره شد عملیات مذکور در سالجاری صرفاً مرتبط با فروش ارز بابت صدور حواله های ارزی و واریز اعتبارات اسنادی گشایش یافته با نرخ شناور می باشد. بدیهی است تا پایان سالجاری فروش ارز با نرخهای بالاتر از شناور جهت صدور حواله های ارزی و اعتبارات اسنادی گشایش یافته براساس مفاد مندرج در بند ۲-۲ دستورالعمل شماره م/۶۴۴ مورخ ۱۳۸۰/۶/۲۲ مدیریت کل نظارت و اموربانکها خواهدبود.

۳-۴) عملیات حسابداری مبادلات ارزی (تبدیل یک نوع ارز به نوع دیگر):

در مبادلات ارزی بایستی ارز ارائه شده مشتری با نرخ خرید خریداری و ارز درخواستی وی به نرخ فروش فروخته شود. بدین منظور معادل ریالی ارز خریداری شده باید به نرخ فروش ارز درخواستی مشتری تقسیم و میزان آن مشخص گردد. در این نوع عملیات نیز مانده حسابهای "وضعیت ارزی" و "ارزش ریالی مبادلات ارزی" ارزهای خریداری شده و فروخته شده تحت تاثیر قرار گرفته و اسناد حسابداری زیر صادر می گردد:

مثال: خرید ۵۰۰۰ مارک ارز موجود در حسابجاری ارزی مشتری با نرخ خرید هر مارک ۱۰۵۳ ریال جهت تبدیل به اسکناس دلار با نرخ فروش هر دلار ۱۷۵۵ ریال.

بدهکار: حسابجاری ارزی مشتری	۵۰۰۰ مارک $\times$ ۱۰۵۳ = ۵۲۶۵۰۰۰ ریال
بستانکار: حساب وضعیت ارزی (مارک)	۵۰۰۰ مارک (۱۵۰۰۰ $\times$ ۱۰۵۳ = ۵۲۶۵۰۰۰)
بدهکار: حساب وضعیت ارزی (دلار)	۳۰۰۰ دلار (۳۰۰۰ $\times$ ۱۷۵۵ = ۵۲۶۵۰۰۰)
بستانکار: اسکناس و نقود بیگانه	۳۰۰۰ دلار = ۱۷۵۵ $\div$ ۵۲۶۵۰۰۰ ریال
بدهکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی (مارک)	۵۲۶۵۰۰۰ ریال
بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی (دلار)	۵۲۶۵۰۰۰ ریال

۴) احتساب سود و زیان ناشی از خرید و فروش ارز و تسعیر اقلام ارزی:

با ایجاد حسابهای وضعیت ارزی و ارزش ریالی مبادلات ارزی، موجودیهای ارزی متعلق به بانک برای هریک از اسعار بهمراه ارزش ریالی آن در مقاطع مختلف مشخص می‌گردد.

بدین ترتیب با سنجش مجدد ارزش ریالی وضعیت ارزی بانک در هر مقطع امکان شناسایی سود یا زیان ناشی از عملیات خرید و فروش ارز و تسعیر اقلام ارزی وجود خواهدداشت.

طبق مفاد بخشنامه شماره ۲۴۵۷/نب مورخ ۱۳۵۵/۱۲/۸ این بانک کلیه دارائیهها و بدهیهای ارزی کوتاه مدت واحدهای داخل کشور بایستی به نرخ فروش ارز در تاریخ ترازنامه به ریال تسعیر و نتایج حاصل از آن به حساب سود و زیان بانک انتقال یابد. در اجرای بخشنامه فوق‌الذکر تاکنون عملیات تسعیر اقلام ارزی سالی یکبار در پایان اسفندماه صورت گرفته است، لیکن باتوجه به ایجاد حسابهای وضعیت ارزی و ارزش ریالی مبادلات ارزی و ضرورت استفاده از اطلاعات مربوط به مانده حسابهای مذکور هنگام حضور در بازار خرید و فروش ارز، خصوصاً در سال آتی و با اجرای طرح یکسان‌سازی نرخ ارز لازمست تسعیر اقلام ارزی در پایان هر روز صورت پذیرد. از آنجائیکه اجرای این مهم منوط به تجهیز سیستم بانکی به ابزارهای پیشرفته الکترونیکی است لذا تا اتمام کار اتوماسیون بانکها و فراهم سازی شرایط و تجهیزات لازم ضروری است از سال آتی با اجرای طرح یکسان سازی نرخ ارز، اقلام ارزی حداکثر در پایان هرماه تسعیر و سود و زیان حاصل از آن شناسایی و با انجام عملیات و صدور اسناد حسابداری زیر در حسابها منظور گردد:

۴-۱) عملیات تسعیر اقلام دارائی به تفکیک اسعار مختلف در صورتیکه افزایش ارزش ریالی داشته باشد:

بدین منظور لازمست جداولی بر حسب نوع ارز بطور جداگانه تنظیم و ضمن درج عناوین حسابها (اقلام دارائیهای ارزی) مانده حساب به ارز، معادل ریالی قبل از تسعیر، معادل ریالی بعد از تسعیر و نتیجه حاصل از تسعیر ارقام در آن منعکس شود. در این رابطه اسناد حسابداری زیر صادر خواهد شد.

بدهکار: حسابهای ارزی (اقلام دارائی) - تنها بریال بمیزان تفاوت حاصل از تسعیر

بستانکار: حساب وضعیت ارزی

بدهکار: حساب ریالی مبادلات ارزی - بمیزان تفاوت حاصل از تسعیر

بستانکار: نتیجه معاملات و تعدیلات ارزی

۴-۲) عملیات تسعیر ارقام بدهی به تفکیک اسعار مختلف در صورتیکه افزایش ارزش ریالی داشته باشد:

در این خصوص نیز بعد از تهیه و تنظیم جدول مورد نظر بشرح بند ۱-۴ اسناد حسابداری زیر صادر می شود:

بدهکار: حساب وضعیت ارزی - تنها بریال بمیزان تفاوت حاصل از تسعیر

بستانکار: حسابهای ارزی (اقلام بدهی) - تنها بریال

بدهکار: نتیجه معاملات و تعدیلات ارزی

بستانکار: حساب ارزش ریالی مبادلات ارزی

۴-۳) اسناد حسابداری عملیات تسعیر ارقام دارائیهها و بدهی های ارزی به تفکیک اسعار مختلف در صورتیکه کاهش ارزش ریالی داشته باشد بالعکس موارد مندرج در بندهای ۱-۴ و ۲-۴ خواهد بود. مانده حساب نتیجه معاملات و تعدیلات ارزی در پایان سال مالی به حساب سود و زیان منتقل می گردد.

۵) توضیحات:

۵-۱) عملیات تسعیر و ذخیره گیری ارقام دارائی و بدهیهای بلندمدت کماکان براساس مفاد مندرج در بخشنامه شماره ۲۴۵۷/نب مورخ ۱۳۵۵/۱۲/۸ این بانک خواهد بود.

۵-۲) حسابهای "وضعیت ارزی" و "ارزش ریالی مبادلات ارزی" جنبه اطلاعاتی داشته و لازمست قبل از تهیه و تنظیم ترازنامه بانک باتوجه به مراتب فوق و توازن مانده حسابهای مذکور از درج مانده حسابهای فوق در ترازنامه بانک خودداری شود.

۵-۳) باتوجه به الزام بانکها به رعایت اصول مندرج در بند ۱ این دستورالعمل لازمست موارد ذیل در عملیات حسابداری مندرج در بخشنامه شماره ۶۴۴/مب مورخ ۱۳۸۰/۶/۲۲ در رابطه با عملیات خرید و فروش ارز با نرخهای بالاتر از شناور ملحوظ نظر قرار گیرد:

۱-۳-۵) بانک‌هایی که از روش ثبت رقم ارزهای خریداری شده و فروخته شده بشرح مندرج در بند ۱-۱ و ۱-۲ دستورالعمل فوق‌الاشاره استفاده می‌نمایند بایستی حساب ارزی مورد نظر را به طرفیت حساب وضعیت ارزی و حسابهای ریالی مربوطه را به طرفیت حساب ریالی ارزش مبادلات ارزی قرار دهند.

۲-۳-۵) در مورد ثبت رقم ارزهای خریداری شده و فروخته شده بشرح مندرج در بند ۲-۱ و ۲-۲ دستورالعمل مذکور، باتوجه به استفاده از حسابهای واسطه ارزی و ریالی نیازی به صدور اسناد حسابداری اضافی نبوده و مانده حسابهای واسطه ارزی و ریالی بابت عملیات خرید و فروش ارز با نرخهای بالاتر از شناور بخشی از وضعیت ارزی و ارزش ریالی مبادلات ارزی بانک خواهد بود. بدین ترتیب باتوجه به مفاد مندرج در بخش پایانی دستورالعمل شماره م/۶۴۴ مورخ ۱۳۸۰/۶/۲۲ و بمنظور رعایت اصول مندرج در بند ۱ این دستورالعمل لازمست در پایان سالجاری هنگام تسویه و انتقال مانده حسابهای واسطه ارزی مربوط به عملیات خرید و فروش ارز با نرخهای بالاتر از شناور به حسابهای واسطه ریالی عملیات مذکور از حسابهای "وضعیت ارزی" و "ارزش ریالی مبادلات ارزی" استفاده بعمل آید.

۳-۳-۵) بمنظور استفاده بهینه از اطلاعات مربوط به مانده حساب وضعیت ارزی به اسعار مختلف هنگام انجام معاملات ارزی و دستیابی به مانده واقعی وضعیت ارزی بانک، اصلح است بانکها با اتخاذ تدابیر لازم نسبت به حذف فاصله زمانی تاریخ انجام معاملات و تاریخ ثبت اسناد حسابداری مربوطه در دفاتر قانونی خصوصاً در مورد حسابهای بانک نزد شعب خارج و بانکهای خارجی اقدام نمایند.